چەند رەخنەیەکی دۆستانە..
فەریق م حەوێزیی

دیاردەی لەسەر یەکتر نووسین و تێکەڵکردنی پەیوەندی شەخسی و فاکتەرەکانی دەرەوەی دنیای ئەدەب، دەبێتە هۆی ئەوەی هەموو نووسین و رانان و لێکۆڵینەوەکان زەربی سفر بکاتەوە، ئەگەر لە راستیشدا شتێك بن بە ناوی لێکۆڵینەوەی رەخنەییەوە! چونکە ئەستەمە کەسێك پسپۆڕی بوارەکانی شانۆ و سینەما و رۆمان و چیرۆك و شیعر بێت لە یەک کاتدا و لەسەر هەموویان بنووسێت و لە هەمانکاتیشدا رەخنەنووسی ئەو بوارانەش بێت، ئەمە پێچەوانەی دنیای تایبەتمەندیبوونیی پێشکەوتنی رەوتی مۆدێرنە، بەڵام لای ئێمەی کوردی باشوور هەموو شتەکان وەك چێشتی مجێوریش تێکەڵ دەبن و تەنانەت تاریك و روون لە یەکتر جودا ناکەینەوە، چونکە ئەو 2 حیزبەی دەسەلاتی باشوور ماوەی زاید لە 28 ساڵە مەسخی مەعریفەو بوونیان کردووین و هەموو رەسەنایەتی و جوانییەکیان لەبنەوە هەڵکێشاوەو خەڵکیشیان شەوکوێرکردووە.

جا ئەو ئەدیبانەی لەبەرانبەردا لەسەر یەك دەنووسن لە دوو رووەوە نووسینەکانیان جێی بایەخ نابێت و بە شێوەیەکی نیوترال و زانستی مامەڵەیان لەگەڵدا ناکرێت و تەنانەت کۆی نووسین و ئایدیاکانی ئەو کەسانەش دەخرێتە ژێر نیشانەی پرسیارەوە.
لەمبارەوە گەر چاوێکی خێرا بخشێنین بەو نووسینەی کاک داستان بەرزان کە لە 7/6/2019 لەسەر رۆمانی (لەدایکبوونی دووەم)ی پێشڕەو عەبدوڵڵا نووسیویەتی، ئەوا زوو نهێنییەکەیمان بۆ ئاشکرا دەبێت کاتێك ببینین کە چۆن هەر دوای 5 رۆژ کاک داستان هەواڵی کتێبێکی نوێی خۆیمان پێ دەدات بە ناوی [لە نەخۆشییەک دەترسم نامەوێت ناوی لەم کتێبەدا هەبێت] شیعر: داستان بەرزان...... توێژینەوەی: پێشڕەو عەبدوڵڵا.
سەرەتا کاک داستان دەربارەی رۆمانەکەی پێشڕەو عەبدوڵڵا دەنووسێت:
Dastan Barzan
• 7 June
[ڕۆمانێکی جوان و شایەنی خوێندنەوە
ئەوەی لەم ڕۆمانەدا سەرنجیبردم جیاواز لەو شەپۆلەی ئەم دواییەی نوسینی ڕۆمان لەلایەن کەسانی گەنج یان تازە لە بواری نووسینی ڕۆماندا ئەوەبوو کە نووسەر بەئاگاییەوە دەستیداوەتە نووسینی

ڕۆمان، ئاگادار لە ئەدەب، فیکر، دەروونناسی و کۆمەڵناسی،....
بەتایبەتر لەو بابەتەکەی کردوویەتییە کۆنسێپتی ڕۆمانەکەی، بۆیە توانیوویەتی هونەرمەندانە بەسەر زۆر لایەنی کارەکەییدا زاڵ بێت و وابکات لە پاش خوێندنەوەی خوێنەر نەک هەست بە پەشیمانی بکات بەڵکو دڵخۆش بێت بەوەی ڕۆمانێکی دیکەی کوردی جوانی خوێندەوە.]

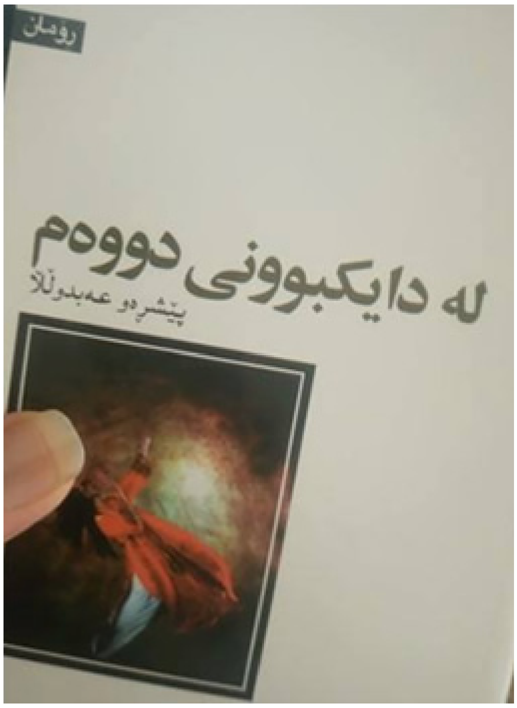

هەروەها کاک داستان ئاوهاش دوای 5 ڕۆژ هەواڵی کتێبە شیعرییەکەی خۆیمان پێدەدات:

Dastan Barzan

• 11 June at 23:25

لە نەخۆشییەک دەترسم نامەوێت ناوی لەم کتێبەدا هەبێت

شیعر: داستان بەرزان

توێژینەوەی: پێشڕەو عەبدوڵڵا

تابلۆی ناوەوە: محەمەد ناکام

دیزاینی بەرگ و ناوەوە: محەمەد زاری

....

بەم نزیکانە چاپ و بڵاودەبێتەوە

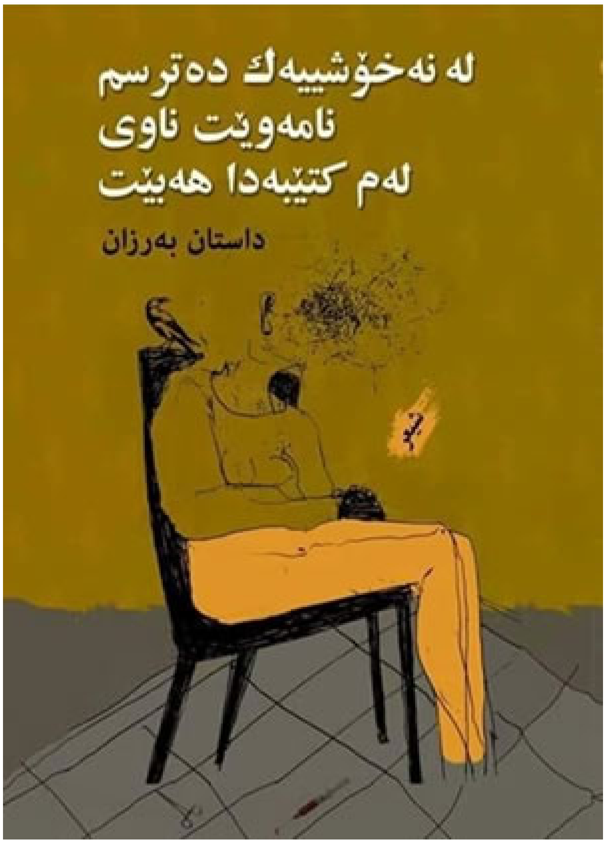

نازانم تا چەندێك هاوڕامن بەوەی دنیای شیعرو ڕۆمان زۆر لەیەکتر جیاوازن و هەریەکەیان شارەزایی جیاوازی گەرەکە، کەچی لێرەدا دەبینین شاعیر لەسەر رۆمان دەنووسێت و رۆمان نووسیش لەسەر شیعر!

جگە لەمەش زۆربەی ئەو شیعرانەی ئەمڕۆ بڵاودەبنەوە هەر خاوەنی یەك سیمای گشتین و لێرەدا هەندێکیان باس دەکەین و لە بواری پراکتیکدا نموونەی چەند شیعرو شاعیرێك دەهێنینەوە:

1-بەکارهێنانی زمانی فەیسبوك بۆ نووسینی شیعر، زۆربەی خوێنەرانیش هەر ئەو زمانەیان دەوێت.

2- خودو خەمەکانی شاعیر دەبنە چەق و هەموو شتە‌کانی تر لە دەوری ئەو خودە تێکشکاو و قوپاوەدا دەخولێتەوە.

3- سادەبوونەوەو یەک دیویی شیعرەکان.

4- دەربڕینی راستەوخۆ و دوورکەوتنەوە لە رەگەزە سەرەکییەکانی شیعر کە خەیاڵ و سیمب□ و میتافۆڕو بابەتیبوون وئیستاتیکاو نازکی و تییمی جوداو نوێیە.

5-لەم شیعرانەدا زیاتر بەکارهێنانی شێوازی داڕشتنی فیکری و فەلسەفی و پەخشان زاڵه نەك شیعرییەت کە لە باشترین باردا موخاتەبەی ویژدان دەکەن.

6- شاعیرەکان بێ گرفت دەژین و خۆیان لە دووی خەم دەگەڕێن و هەمیشە خۆیان وەك قوربانی دادەنێن، ئیتر نازانین کێ جەللادەکەیە؟

جا دەپرسین ئایا دەبێت لە واقیعدا ئەو شاعیرانە خاوەنی هەندێك لەو روئیایانە بن؟

7/ بەکارهێنانەوەی زاراوەکانی یەکتری وەکو: برین ، مۆدێرنە، رەشبینی و خۆکوشتن، عەبەس....

- بۆ پشتڕاستکردنەوەی ئەو پشکە تیۆرییەی باسمان لێوەکردن، ئێستا نموونەی پراکتیکی لە نموونەی 3 شاعیرەوە دەهێنینەوە کە هاوشێوەییەکی زۆر لە شێوازو دنیابینی و زماندا لە نێوانیاندا دەبینرێتەوە، ئەوانیش: داستان بەرزان ، ئاکار محەمەد، رامیار مەحموودن.

أ/ سەرەتا داستان بەرزان ئاوها لە خۆی دەدوێت و پاشان زمانی ئاخاوتن لە هەمان کۆپلەدا دەبینینەوە کە ئامۆژگاری راستەوخۆی خوێنەران دەکات و تەنانەت وشەگەلێکی زۆر ناشیعریش بەکاردێنێت وەك (دەعوەتی منیت)

من لەو شاعیرانە نیم کە بۆ بۆنی باران هەڵدەخەڵەتێن
سەرەتا گرنگە بزانیت
بۆ خوێندنەوەی ئەم شیعرە پێویستە نێتت هەبێت و
ئەم لاپەڕانە بۆ پارە دەبنە پانتاییەکی سپی
من ئەو پارەیەت لێناسێنم و
بگرە پاسۆردی وایفایەکەشم
دەعوەتی منیت بۆ ئەم دێڕانە.
خۆشبەختی پەیوەندی بە تەندروستییەوە هەیە
من بۆ دەرمان تێیدەپەڕێنم ڕۆژەکانم

ئێستا گەر سەرنج بدەین دەبینین چۆن شاعیر رامیار مەحموودی شاعیریش شتە عادەتییەکانی رۆژانە دەهۆنێتەوەو دەیکات بە شیعر، ئەوا دەبێ بپرسین ئایا چ هونەرو داهێنانێک لەم زمانەدا وەك زمانی شیعر دەبینرێتەوە؟:

دەربارەی هەموو شتێک ئەزانم
ئەزانم ئەستێرە لە شەوی ساماڵدا
ئەدرەوشێتەوە
باڵندە ئەفڕێت
ماسی لە ئاودا ئەژی
خەڵک منداڵەکانیان ئەنێرن بۆ قوتابخانە
ئەو شتانەی من ئەیانزانم زۆرن.
ئاگاداری ئەوەم مرۆق دوو پێی هەیە
ئەتوانێت پیاسەی پێ بکات و
ئەشتوانێت بۆ ڕاکردن بڕوات

هەروەها ئاکار محەمەدیش لە باسکردنی خود و دووبارەکردنەوەی وشەی برین ئاوها کۆپلە شیعرەکانمان بە زمانێکی راستەوخۆ بۆ

دەخوێنێتەوە:
جگە لە کەمێک برین
زۆرێک لە ئازاری یەک لە دوای یەک
ئیدی ئەم نیشتیمانە
لە ناو برینەکانمدا ناشارمەوە

له كاتێكدا شاعیر رامیار مەحموود لە شیعری (سەرگوزوشتەی پیاوێکی تاریك) دا ئاوها بەکارھێنای وشەی برین و زەقکردنەوەی خود پێکەوە دەبەستێتەوە:

دۆستەکانم ناتوانن لە برینی من بگەن

ب/ لەباسکردنی دووبارەی زۆربەی شاعیرانی ئەم نەوەیە لەسەر ژیانی مۆدێرن، وەك چۆن داستان بەرزان لە شیعری (بووم بە ژێر ڕۆژە خێراکانی مۆدێرنەوە)دا دەنووسێت:

نامپەرژێت بزانم، کامە ڕەنگی جل و بەرگم لێدێت
من بانگەشەی نائومێدی ناکەم
جیهان خۆی ڕەشە

هەروەها لەم بارەوهو بۆ زیاتر تیشکخستنە سەر رەفتاری مرۆڤی مۆدێرن، ئاکار محەمەدیش لە پارچە شیعرێکدا ئاوها دەنووسێت:

دەمویست ژیان باش بووایە،
ببوورە دەمویست مرۆڤ کابوس نەبووایە.
مرۆڤەکان خووی یەکیان گرتووە،
مرۆڤەکان پۆشاکەکانیان ڕۆیشتن و،
نانخواردنیان لە یەک دەچێت،
مرۆڤەکان لە یەک دەکەم

هەروەها لە شیعرێکی ترداو لە باسکردنی نەهامەتیەکانی ژیانی مۆدیرندا هەر داستان بەرزان دەڵێت:

مارکێتەکانی لە ئێمەدا خۆیان ساغ دەکەنەوە
شوشە و نایلۆن و دەبەکانی لە ئێمەدا نوقم دەبن

جارێکی تر بەم نموونەیەی ئاکار محەمەد زیاتر خال□ی مەبەست لای خوێنەر روون دەبیتەوە سەبارەت شێوازی مۆدێرن کە زۆربەمان ئەزموونی دەکەین و دەیبینین، کە لە پارچەیەك شیعردا زۆر سادانە دەنووسێت:

مرۆڤ
مرۆڤی ڤیاگرا
مرۆڤی ڕێستۆرانتەکان
مرۆڤی پۆشاکە مارکەکان
مرۆڤی جەبانی ناو سایتەکان

مر□قی دونیایەکی تازە…تازە!
دەزانم ئەم قسانەتان پێناخۆشە
ج/ جارێکی تر زەقکردنەوەی خودو وەسفکردنی خود بە جیاکردنەوەی لە گشت لەم کۆپلەیەی داستان بەرزاندا بە روونی دیارە کە گەواهیدەری وتەکەی سەرەوەمانە:
من هاتوومەتە دونیاوە
بۆ ئەوەی حاڵم ئاسایی نەبێت
هەروەها لەم رووەوە نموونەی کۆپلەیەکی ئاکار محەمەد دەهێنینەوە کە ئەویش زۆر شێوازی نووسینی شیعری سەر بەم رەوتەیە و دەڵێت:
ڕاستیەک لە ئەزمونی ژیانم
تاڵییەك کە بە بەرم نەدەبو
بۆ ئەوەی ون نەبم نوسیم و بڵاوم کردەوە….
ئاخر بۆ نەفرەت لە هەموو دوونیا نەکەم
شاعیر رامیار مەحموود هەرچەندە ئەزموونی لە دوو شاعیرەکەی تریش زیاترە، بەڵام زۆر خاڵی هاوبەش لە نێوان بەرهەمە شیعرەیەکانی ئەم شاعیرەو شاعیرانی تری هاونەوەکانی دەبینرێن وەك لە پارچەیەك شیعردا ئەویش ئاوهاوەسفی خود دەکات و زەقی دەکاتەوە:
من باڵ بۆ ژیان دروست ئەکەم
هەموو ئەوەی هەمە دەنگێکە
من حەزم لە دەنگی خۆم هەیە

د/ بەکارهـێنانی زمانی ناشرین و تەنانەت جنێو و دورکەوتنەوە لە بەها بەرزەکان لەم شیعرانەدا میزاج و سەلیقەی خوێنەر لە دنیای داهێنان و ئەفراندنی شیعریی دوور دەخەنەوە وەك لە شیعرێکدا داستان بەرزان دەڵێت:
مۆدێرنە گویکردۆتە هەستمانەوە
ئێستا کە ئەم شیعرە دەنوسم
بە چات سێکس لەگەڵ هۆمۆیەک دەکەم لە ئەمریکا
ئاکار محەمەدیش لەم بارەوە بەم نموونەیەدا دەخەینە ناو ئەم رەوتەوە:
ئێستا لە گەڵ گۆرانیەکانی داریوشدا
ئەم سایتە دەکەمەوە Xnxx و
دەسپەر بەسەر ژیاندا لێدەدەم
بەسەر سەتەلایت و کەناڵە موشەفەرەکان.
خۆشم دەویستی لەو زەمەنە
هەروەها شاعیر رامیار مەحمووديش سەبارەت ژیانی مۆدێرن و بەکارهـێنانی زمانی زبرو بازاڕیی دەنووسێت:

ئەم شارا نە جلوبەرگێکن لە ئاسن
ئێمە مناڵەکانی سەردەمی تۆفانین
من ئەو ڕۆژانە ئەگێم کە ئێوە ئەڵێن جوانە
هەروەها لەم رووەوهو بۆ دەرخستنی رادەی بێزاریی و عەبەسی شاعیر، رامیار لە شیعرێکی تردا ئاوها دەڵێت:
خوایە گیان ئەوەندە بێزارم خەریکە
گوو لە دەم و قنگمەوە دێتەوە دەرەوە
هەروەها جارێکی تر رامیار رەفزی بیرکردنەوەی ئیجابی و سوود بەخش دەکات و هانی خوێنەران دەدات بەرەو پوچگەرایی تەواو هەنگاو بنێن کاتێك دەڵێت:
ئەگەر ئەزانیت بیر ئەکەیتەوە بۆ ئەوەی سودێکی هەبێت
باشتر وایە بیر نەکەیتەوە
هـ/ بۆشبوونی ناخ و رۆتین بوونی ژیان بێهیوایی دەخولقێنێت و ئیرادەی گۆڕانکاری و داهێنان و نوێبوونەوە دەکوژێت، لە جیاتی گـەڕان لـە دوای ئەلتەرناتیڤی هیـوابەخش، ئـەوا خۆ مەسـتکردن و دوورکەوتنـەوە لـە کرۆکـی چارەکـان بـە هێنـانە نـاوەوەی بـابەتە مودمینەکان کە زۆر لە شاعیران گیرۆدەی بوون، وەك داستان بەرزان دەڵێت:
نە بە عارەق و ویسکی خواردنەوە
نە بە جگەرە و نێرگەلەکێشان
نە بە ئەفیون و کۆکاین و هێرۆین
نە بە ئارتین و سۆماڵدرین و بیلمۆ
ژیان بەڕێو□ ناچێت.
لە مۆدێرنەدا تاقەتت نییە بژیت
هەروەهـا ئاکـار مـوحەمەدیش لـەم بـارەوە ئاوهـا لـە شیعـری (شروبخۆرەکان)دا دەنووسێت:
بیست و شەشی سێ بوو، هەڵبەتە ساڵەکەیم لە یاد نەماوە؛
بووم بە شرووبخۆر.
لەبەر ئەوە نا مودمینم و هیچم لە یاد نەماوە،
لەبەر ئەوەیە مرۆڤم و، تف لەم چارەنووسە دەکەم
شاعیر رامیار مەحموود لە شیعری (رەشنووسی پیاوێکی ڕەش) زۆر بە روونی ئەو پوچگەرایی و رەشبینییەمان بە زمانێکی سادەی رۆژانە بۆ وێنا دەکات و هانی خوێنەرەکانیشی دەدات کە هەر ئەوە کۆتایی ڕێگایان بێت:
ئەم بێ هودەییە..،
زۆر بە خێرایی لە خوێنمدا ئەگەڕێ..
زۆر بە قوڵی لە ڕۆحمدا حەشار دراوە..

لە سەرما ئاژاوەیەك هەیە بۆ خۆکوشتن
تەنانەت رامیار شیعریش دەبەستێتەوە بە خراپەکاریی و وێرانکردنی بوونی مرۆڤ و هێنانی خەم و تەنیایی و رەشبینی و بودەڵەیی بۆیان، جا داخۆ دەبێت ئەوە زمان و پەیامی شیعر بێت، گەر شیعر پەیامێکی هەبێت؟ ئیدی ئەوانەش تا ئێستا شیعریان نەخوێندێتەوە دەڵێن هەر باشمان کرد ئێمەش شیعرمان نەخوێندەوە تا ئاوها ماڵمان وێران نەبێت:

ڕۆژێک لە ڕۆژان ئێبم بە شاعیر
پێکەنینی مرۆڤ پێ ئەکەم لە گریان
ئاسودەییان بۆ هەتا هەتایە خاپور ئەکەم
هەموو مرۆڤێک ئەکەم بە عاشقێکی تەنیا
وایان لێئەکەم بۆ کەڵکێکی کارکردن نەیەن و
لە شوێنی ئیشەکانیان دەر بکرێن

....

بەرەنجام:

من دەستخۆشی لە هەموو ئەو شاعیرانە دەکەم ناویان هاتووەو ئەوانەش ئاوها دەنووسن و ناویان نەهاتووە، لانی کەم بە بوارێکی فەرهەنگییەوە مژیلن و باشترە لە چەکدارێتی، هیوادارم زوویرو دڵگران نەبن، تەنیا مەبەست لەم نووسینە خەمی شیعر بووە و هیچی تر نا، ئەمەش دیدگای منی خوێنەرە بۆ ئەو جۆرە بەرهەمانە، ئەگینا وەکو تاکەکەس و خودی شاعیرەکان ئەوا زۆر ڕێزو خۆشەویستیم هەیە بۆیان، لە کاتێکدا من بەس بەرکەوتنم بووە بۆ بەرهەمەکان و لە پێشیشەوە هیچیانم نەبینیوەو ناناسم، ئەم نموونانەش ڕێژەی %85ی شیعری ئێستا دەگرێتەوە، حەزیش دەکەم هەمووان ئاوها بە مەوزوعی باسی کێشەو قەیرانی شیعری هاوچەرخ و مۆدێرن بکەین و لەو بڕوایەدام زۆر سوودی دەبێت و سنوورێك بۆ ئەو فەوزای شیعر نووسین و چاولێکەرییە دادەنێت، راستە بە گشتی خەڵك سادەبوونەتەوەو تاقەتی بیرکردنەوەو ماندووبوونیان نییە، هەم بۆ نووسینی شیعرو هەم بۆ خوێندنەوەی شیعر، بەڵام ئەمە ناکرێت ببێتە هۆی ئەوەی هەر بیرێکی راگوزەر هاتە مێشکمانەوە ناوی شیعری لێ بنێین، بڕوا بکەن شیعری باشی مۆدێرن زۆر لە هی کلاسیکی سەخترو گرانترە بۆ نووسین و چێژ لێبینین گەر شیعر وەك پرۆسەیەکی نوێبوونەوەو ئەفراندن تەماشا بکەین، بە دڵنیاییشەوە ئەم قسەیەم بۆ نەوەی خوێنەرانی فەیسبووك نییە، چونکە زۆربەی کات دەستخۆشی و راکانی ئەوان لە جێی خۆیدا نییەو زۆر سەرپێیین.